ВІСНИК науки та освіти
серії: філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія
ISSN 2786-6165 (ONLINE) №1(7) 2023
Bulletin of Science and Education

УДК 378.147.091.31-021.464:784]:378.018.43(045)

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1(7)-397-406

Волошина Анастасія Василівна викладач кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, https://orcid.org/0000-0003-2480-3177

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті порушується актуальна проблема сьогодення – організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. Складні умови, що виникли в Україні, змусили викладачів вищої школи шукати шляхи підвищення ефективності освітнього процесу саме через організацію самостійної роботи.

Необхідно зазначити, що дистанційна робота, як і робота в очному форматі вимагає, як від керівників так і від здобувачів освіти, в більшості обробки начального матеріалу самостійно. Тому, рекомендації та поданий матеріал має бути комплексним, зрозумілим, насиченим та не перевантаженим термінологією. Адже вивчення термінів має бути поступовим та структурованим.

У статті розкриваються особливості організації індивідуальної, групової і колективної роботи майбутніх вокалістів та учителів музичного мистецтва. Аналізуються особливості застосування методичних вказівок і методичних рекомендацій для виконання кожного виду самостійної роботи.

Вокальні вправи, що пропонуються для розвитку голосоутворення, мовленнєвого апарату, особливостей організації правильного дихання тощо допоможуть студентам і вчителям-початківцям у подальшій професійній діяльності.

Відмічено, що однією з особистісних якостей студента в умовах, що склалися в державі, є здатність самостійно поповнювати та оновлювати знання, а також здійснювати самостійний пошук необхідної навчальної інформації та бути творчою особистістю. В рамках організації самостійної роботи студента для цього мають бути створені відповідні організаційно-педагогічні умови.

Доведено, що студентам необхідно сформувати конкретні, цілеспрямовані і системно організовані види самостійної роботи. З

іншого боку, практика показує, що у студентів відсутні самостійні способи планування, контролю й оцінки власної діяльності.

Ключові слова: самостійна робота, дистанційне навчання, вокальна підготовка, вокальні вправи, індивідуальна робота, вокально-технічні навички, голосоутворення, мовленнєвий апарат, методичні рекомендації, методичні вказівки.

Voloshyna Anastasiia Vasylivna Lecturer at the Department of Musicology and Vocal and Choral Arts, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna. Uman, https://orcid.org/0000-0003-2480-3177

FEATURES OF INDEPENDENT VOCAL TRAINING OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

Abstract. The article deals with the current problem of today - the organization of independent work of students of higher education in the conditions of distance learning. The difficult conditions that have arisen in Ukraine have forced higher school teachers to look for ways to increase the efficiency of the educational process precisely through the organization of independent work.

It should be noted that distance work, like work in face-to-face format, requires both managers and students to process the initial material independently. Therefore, recommendations and submitted material should be comprehensive, clear, saturated and not overloaded with terminology. After all, the study of terms should be gradual and structured.

The article reveals the peculiarities of the organization of individual, group and collective work of future vocalists and teachers of musical art. The peculiarities of the application of methodological instructions and methodological recommendations for the performance of each type of independent work are analyzed.

Vocal exercises offered for the development of voice formation, speech apparatus, features of the organization of correct breathing, etc. will help students and beginning teachers in their further professional activities.

It was noted that one of the personal qualities of a student in the conditions that have developed in the state is the ability to independently replenish and update knowledge, as well as to independently search for the necessary educational information and be a creative person. As part of the organization of the student's independent work, appropriate organizational and pedagogical conditions must be created for this.

It is proven that students need to form specific, purposeful and systematically organized types of independent work. On the other hand, practice shows that students lack independent ways of planning, controlling and evaluating their own activities.

Keywords: independent work, distance learning, vocal training, vocal exercises, individual work, vocal and technical skills, voice formation, speech apparatus, methodical recommendations, methodical instructions.

Постановка проблеми. Дистанційне навчання в Україні передбачає збільшення обсягу самостійної роботи студентів, що у свою чергу вимагає відповідної модернізації освітнього процесу, удосконалення навчально-методичної документації, розробки нових дидактичних підходів для глибокого самостійного засвоєння програмового матеріалу. У зв'язку з цим змінюється структура роботи викладача вокалу, яка відображається і в робочих навчальних програмах, в організації індивідуальних занять зі студентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема самостійної роботи завжди знаходилася в центрі уваги вітчизняних педагогів, психологів і методистів, що дозволяло узагальнювати досвід практичної роботи, розробляти бюджет часу студентів, способів раціональної організації і культури розумової праці відповідно до дисциплін різного профілю. Однак проблема організації самостійної роботи студентів з вокалу в умовах дистанційного навчання на сьогодні досліджена недостатньо. Окремі площини проблеми досліджували Я. Варшавський, С. Воскресенський, С., Смелянська, В. Сухаревич, Л. Тихвінська та інші. Д. Бабич, Н. Дрожжина, О. Кліп, І. Д. Лєвіт, Сінельников та інші приділяють увагу основам естрадного вокального виконавства. В. Антонюк, С. Гмиріна, Б. Гнидь, Л. Дерев'янко, Т. Карпенко, Н. Можайкіна, Н. Овчаренко, Л. Остапенко, М. Печенюк та інші обґрунтовують теоретичні й методичні засади вдосконалення професійної підготовки студентів-вокалістів.

Мета статті – проаналізувати методику організації самостійної підготовки студентів-вокалістів в умовах дистанційного навчання, розкрити ефективні форми індивідуальних занять вокалістів, визначити низку підготовчих вправ щодо самостійної індивідуальної, групової й колективної роботи студентів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодення вимагає переглянути співвідношення годин між аудиторною і самостійною роботою з урахуванням реалій, які склалися в нашій державі. В даній ситуації, більшість педагогів використовують багато різних програм та сайтів,

які допоможуть розмістити чи подати матеріал так, аби той хто навчається, міг опрацьовувати тоді матеріал, коли зручно. Звичайно, це не стосується тих уроків, які проводяться згідно розкладу. Але і заняття за розкладом можуть розміщуватись в певних системах, які зберігають матеріал на невизначений час. Тому здовувач, може переглядати інформацію в зручний для нього час.

Однією з особистісних якостей студента в умовах, що склалися в державі, є здатність самостійно поповнювати та оновлювати знання, а також здійснювати самостійний пошук необхідної навчальної інформації та бути творчою особистістю. В рамках організації самостійної роботи студента для цього мають бути створені відповідні організаційно-педагогічні умови.

Студентам необхідно сформувати конкретні, цілеспрямовані і системно організовані види самостійної роботи. З іншого боку, практика показує, що у студентів відсутні самостійні способи планування, контролю й оцінки власної діяльності.

Перед тим, дібрати завдання для самостійної роботи викладачу необхідно виявити індивідуальні вокальні здібності студента, що дозволить правильно дібрати вокальні вправи для розвитку основних вокально-технічних навичок [1]:

– єдинорегістровий спосіб звукоутворення та висока позиція звука;

– нижньореберне-діафрагматичне дихання, різноманітні види атаки звука з переважним використанням м’якої;

– відчуття опори звука та дихання, співацька артикуляція та чітка дикція;

– динаміка звука, яка необхідна для художнього виконання музичної фрази, спів на legato, staccato.

У процесі виховання виконавсько-технологічної культури студента, вироблення необхідних вокальних навичок, розвиток слухацької установки допоможе правильно дібрати репертуар відповідно до індивідуальних можливостей та художніх уподобань студента. Тобто, правильний додбір вправ і репертуар сформує виконавсько-художню позицію студента, його професійні якості як майбутнього вчителя музичного мистецтва.

У зв’язку з цим, в умовах дистанційного навчання вокалу необхідними засобами організації самостійної роботи є система загальних методичних вказівок та методичних рекомендацій для виконання кожного виду самостійної роботи.

Методичні вказівки для організації самостійної роботи студентів на кожному рівні навчання повинні сприяти безперервному розвитку у них раціональних прийомів діяльності у процесі вивчення того чи іншого матеріалу для самостійного засвоєння.

Наприклад, методичні вказівки до організації самостійної роботи при опануванні теми «Дихання» необхідно проаналізувати голосовий апарат людини, а потім дібрати вправи, які допоможуть їм засвоювати і вдосконалювати діяльність, яка необхідна для активної роботи над власним голосом, голосовим апаратом. Дихання – це тема, з якої слід починати навчання, адже побутове дихання дуже відрізняється від співацького. На відміну від побутового дихання, співацьке – має затримку, а вже потім слідує звук. Методичні вказівки, що пропонуються, спрямовані на зміцнення м'язової сили і на розвиток безшумного короткого дихання для тривалого голосоведення [3].

Наприклад:

1. Зробіть видих. Діафрагмальним диханням наповніть повітрям нижню частину легенів (живіт збільшується). Потім без паузи, продовжуючи вдих, розширюєте грудну клітку і повітря поступає в середню частину легенів. Закінчуєте вдих ключичним диханням, наповнюєте повітрям верхню частину легенів. Отже, вдих при повному диханні відбувається плавно, без ривків, хвилеподібно. Після виконання може бути невелика пауза і починайте повний видих у зворотній послідовності: спочатку відбувається верхній видих з одночасним опусканням ребер і ключиць, потім середній і нижній. Час видиху при правильному повному диханні орієнтовно у 2 рази більше часу вдиху. При правильному виконанні виникає почуття заспокоєння, спокою, знижується частота пульсу і кров'яного тиску, підвищується працездатність.

2. Техніка виконання – вдих однією ніздрею, видих іншою, а потім навпаки. Після чергового видиху закрити ліву ніздрю середнім пальцем і зробити вдих через праву ніздрю. Невелика пауза. Потім великим пальцем закрити праву ніздрю і, відкривши ліву, зробити видих. Пауза. Зробити вдих через ліву ніздрю. Невелика пауза. Закрити середнім пальцем ліву ніздрю і, звільнивши праву ніздрю, зробити видих. Пауза. Повторити описаний дихальний цикл 5 разів.

3. Зробіть максимальний видих, потім повний глибокий вдих. Затримайте в собі повітря упродовж 3-5 секунд. Складіть губи так, як ніби ви збираєтеся свистіти. Потім повітря різко, як при кашлі, видихайте. Зупиніться на 2-3 секунди, а потім знову видихайте. Повторюйте до тих пір, поки усе повітря не вийде з легенів. Необхідно

пам'ятати, що видихати повітря потрібно із зусиллям. Інакше вправа не дасть бажаного ефекту.

Ми також виокремили комплекс вправ з власного досвіду та досвіду роботи учителів музичного мистецтва, які повинні привести до художнього поєднання художнього слова і музики в співі в їх складних взаємовідносинах і різноманітних поєднаннях. Наприклад [3]:

1. *Для того, щоб навчитися чітко, вимовляти приголосні(як дзвінкі, так і глухі), пропонуємо таблицю ізольованих приголосних: дзвінких – глухих, твердих – м'яких. Бажано її промовляти в різному темпі по кілька разів на день, як паралельно, так і парами дзвінкі - глухі.*

Й	Л	Ль	М	Мь	И	Нь	Г	Гь	Д	Дь	В	Вь	Б	Бь	Ж	//	//	//	//	/		
							К	Кь	Т	Ть	Ф	Фь	П	Пь	Ш	Х	Хь	Ц	Ч	Щ		

2. *Перевага цієї простої таблиці полягає в тому, що у студента з'являється можливість артикуляційно усвідомити усі приголосні звуки рідної мови. Це своєрідний унікальний тренажер для всіх органів мовлення.*
3. *Вправи виконувати з відкритим ротом і витягнутим вперед язиком, дотримуючись секундного ритму:*
4. *«Гойдалки» - рухи язика поперемінно то до носа, то до підборіддя.*
5. *«Годиннич» - рух язика поперемінно вліво і вправо.*
6. *«Бовтанка» - рухи язика поперемінно вперед-назад.*
7. *«Конячки» - клацання язиком.*
8. *«Лопатка» - широкий, розслаблений язик висунути, покласти на нижню губу, потримати 10-15 сек.(при напрузі поплямкати губами по язику).*
9. *«Голочка» - вузький напружений язик висунути далеко уперед і утримувати 10-15 сек.(для скорочення язика доторкнутися до кінчика шпателем).*
10. *Кругові рухи язика.*

- *по губах*
- *по зубах*
- *за зубами*

Отже, самостійна робота з вокалу організовуються на основі системи спеціально дібраних завдань і вправ. Вони вимагають від студентів не тільки певних знань і умінь, а насамперед – сприяють вияву творчості, формують і розвивають їхній досвід творчої діяльності. Такі завдання розширюють мотивацію, дозволяють

отримувати задоволення від самостійно виконаної роботи. Такий емоційний фон у свою чергу формує позитивне ставлення до виконаної роботи і відповідно до дисципліни, що вивчається.

Основне призначення, на наш погляд, всіх методичних вказівок – дати можливість кожному студенту перейти від діяльності, яка здійснюється під керівництвом викладача, до діяльності, яка організовується самостійно, до повної заміни контролю з боку викладача самоконтролем. Отже, вони повинні містити в собі детальний опис раціональних прийомів виконання різних видів діяльності, критеріїв оцінки виконаних робіт, а також рекомендації ефективного використання консультацій.

Одним з видів підвищення ефективності самостійної роботи студентів є використання навчально-методичного забезпечення процесу самостійного становлення майбутнього вокаліста. Навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів є важливою умовою формування здатності студентів до самонавчання і самореалізації. Важливою функцією навчально-методичного забезпечення є організація єдності й системності теоретичної, методичної і практичної підготовки студентів, особистої професійної самоорганізації, самонавчання й самореалізації, особистісного вибору траєкторії професійного зростання, індивідуалізація процесу професійної самостійної діяльності.

Оновлення навчально-методичного забезпечення, на наш погляд, повинно здійснюватися в трьох осиних напрямах:

– виокремлення компетентностей, які необхідно сформувати у студентів у процесі вивчення предмета «Постановка голосу»;

– визначення предметного змісту, який зможе забезпечити формування означених компетенцій;

– використання сучасних технологій дистанційного навчання, які забезпечать якісну підготовку студентів.

Особливу увагу в навчально-методичному комплексі необхідно приділити самостійній навчальній діяльності студентів, яка має забезпечити новий рівень засвоєння дисципліни, що характеризується глибоким розумінням змісту, оволодіння способами його застосування для вирішення професійних задач.

З іншого боку – наявність не тільки обов'язкової, а й варіативної частини самостійної роботи студентів створює для них можливість здійснити вибір власного маршруту для вивчення дисципліни. Варіативна частина має бути спрямована на формування не тільки професійних, а й загальних компетентностей.

Необхідними засобами є система загальних методичних вказівок для студентів, а також окремі методичні рекомендації для виконання кожного виду самостійної роботи в рамках виділених тем.

Методичні рекомендації організації самостійної роботи сприяють грамотному і раціональному здійсненню виконавчого етапу і забезпечують контрольний етап. Тому всі види діяльності, які активно використовуються при вивченні дисципліни повинні бути детально описані з виділення послідовності дій і операцій. У даному випадку всі види діяльності стають предметом вивчення, що дає правильний напрямок і підсилює мотивацію. Самостійна робота студентів при використанні таких методичних вказівок дозволяє їм засвоїти повну і узагальнену орієнтацій ну основу для кожного з таких видів діяльності.

Окрім того, навчально-методичний комплекс має уміщувати і методичні рекомендації для викладачів, які повинні визначати і загальні змістово-педагогічні установки, і конкретні організаційно-методичні способи роботи викладача на конкретних практичних індивідуальних заняттях з вокалу [4]. На наш погляд, основна функція викладача, яка торкається керівництва самостійною роботою студентів полає в консультуванні на всіх етапах самостійної роботи і в оцінці її кінцевих результатів – прослуховування в он-лайн чи в запису підготовлених самостійно вокальних програмових творів. Результати такої самостійної роботи будуть основним показником досягнень студентів.

Також при плануванні самостійної роботи викладачу необхідно практикувати, і в умовах дистанційного навчання, окрім індивідуальних, групові і колективні виді діяльності. Групові види роботи можуть бути такі: класифікувати за жанрами музичні твори, які вивчаються відповідно до навчальної програми; написати коротку анотацію до визначених музичних творів. Колективні види роботи можуть мати більш узагальнюючий характер: зробити колективне аранжування музичного твору; змінити темп виконання; презентація колективно підготовленого виконання твору тощо.

Методичні рекомендації організації самостійної роботи студентів формують у студентів уміння планувати власну діяльність, сприяють формуванню навичок самоконтролю й адекватної оцінки власних вокальних досягнень. Різноманітність самостійних видів роботи забезпечує можливість студентам обирати ступінь складності завдання і самореалізуватися в практичній діяльності. Опанування студентами різними способами роботи при виконанні самостійних завдань дозволяє їм піднятися на новий творчий рівень їх виконання.

Створення навчально-методичного забезпечення, систематичний контроль з боку викладача підвищує якість самостійної роботи студентів з предмета. Розміщення їх в системі MOODLE дозволяє забезпечити доступ студентів до методичної інформації. Отже, навчально-методичне забезпечення самостійної діяльності студентів забезпечує достатньо високий рівень самонавчання й самореалізації творчого потенціалу студента.

Окрім того правильно організована самостійна робота з вокальної підготовки студентів в умовах дистанційного навчання готує майбутнього вокаліста чи вчителя музичного мистецтва, спонукає до самоосвіти, формує потребу в творчому осмисленні власної діяльності. Вона виступає специфічною умовою навчання, що дозволяє самостійно засвоювати новий обсяг знань, вирішувати визначені методичні завдання, забезпечує підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Самостійна робота в умовах дистанційного навчання буде ефективною тоді, коли за її організації будуть дотримані такі вимоги: правильне поєднання обсягу теоретичної і практичної самостійної роботи; методично правильно організована робота студента; забезпечення необхідними методичними матеріалами; перетворення самостійної практичної роботи у творчий процес; систематичний контроль з боку викладача за якістю виконанням самостійних завдань; систематичне оцінювання виконаної самостійної роботи на певних етапах навчання.

Подальше дослідження проблеми організації самостійної підготовки студентів-вокалістів вбачаємо у визначенні особливостей самостійної діяльності під час виконання творів мовою оригіналу, у розробленні завдань, пов'язаних із використанням комп'ютерних технологій, у постановці естрадних номерів тощо.

Література:

1. Гмиріна С.В. Розвиток харизматичних якостей соліста-вокаліста у процесі фахової підготовки. Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі. 2018. №3. С. 110-115. URL: http:// nbuv.gov.ua/UJRN/maed 2018 3 22.

2. Карпенко Т.П., Печенюк М.А. Принципи та основні методи роботи сумісної діяльності концертмейстера і студента-вокаліста. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2011. Вип. 8. С. 336-342. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/znppo_2011_8_60.

3. Куліковська І.С. Умови формування вокальних умінь як компетентнісної складової частини професійної майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2017. 80 (1). С. 163-170.

4. Сінельніков І., Остапенко Л. Самостійна робота як складова формування професійної майстерності студента-вокаліста. Нова педагогічна думка. 2018. № 3 (95). С. 148-151.

5. Ткаченко З. Формування вокальних компетенцій студентів у процесі фахової підготовки. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Вінниченка, 2016, 9(3), С. 114-117.

6. Ткаченко Т. Методи самостійної роботи з постановки голосу для студентів заочного відділення на музично-педагогічних факультетах. Молодь і ринок. 2011. № 5. С. 30-33. URL: http:// nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_5_

References:

1. Hmyrina, S.V. (2018) Rozvytok kharyzmatychnykh yakostei solista-vokalista u protsesi fakhovoi pidhotovky [Development of charismatic qualities of a soloist-vocalist in the process of professional training]. *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi - Musical art in educational discourse*, 3, 110-115. Retrieved from http:// nbuv.gov.ua/UJRN/maed 2018 3 22 [in Ukrainian].

2. Karpenko, T.P., Pecheniuk, M.A. (2011). Pryntsypy ta osnovni metody roboty sumisnoi diialnosti kontsertmeistera i studenta-vokalista [The principles and main methods of joint activities of a concertmaster and a student vocalist]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka - Pedagogical education: theory and practice*, 8, 336-342. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/ UJRN/znppo_2011_8_60 [in Ukrainian].

3. Kulikovska, I.S. (2017) Umovy formuvannia vokalnykh umin yak kompetentnisnoi skladovoi chastyny profesiinoi maisternosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [Conditions for the formation of vocal skills as a competence component of the professional skill of a future music teacher.]. *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky - Collection of scientific works of Kherson State University. Pedagogical sciences*, 80 (1), 163-170 [in Ukrainian].

4. Sinelnikov, I., Ostapenko, L. (2018). Samostiina robota yak skladova formuvannia profesiinoi maisternosti studenta-vokalista [Independent work as a component of the professional skill formation of a student-vocalist]. *Nova pedahohichna dumka – A new pedagogical thought*, 3 (95), 148-151 [in Ukrainian].

5. Tkachenko, Z. (2016). Formuvannia vokalnykh kompetentsii studentiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of vocal competences of students in the process of professional training]. Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vinnychenka - Scientific notes of Volodymyr Vinnichenko Kirovohrad State Pedagogical University, 9(3), 114-117 [in Ukrainian].

6. Tkachenko, T. (2011). Metody samostiinoi roboty z postanovky holosu dlia studentiv zaochnoho viddilennia na muzychno-pedahohichnykh fakultetakh [Methods of independent work on voice production for students of the correspondence department at music and pedagogical faculties]. *Molod i rynok - Youth and the market*, 5, 30-33. Retrieved from http:// nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_5_ 60 [in Ukrainian].